

L'herència yeatsiana

Yeats Reborn, ed. Hedwig Schwall. Lovaina: European Federation of Associations and Centres of Irish Studies, 2 vol., 2015, 44 i 117 pp.

JOSEP M. JAUMÀ

Traductor i dramaturg

Traductor d'*Irlanda indòmita. 150 poemes de W.B. Yeats*

josepmjauma@gmail.com

L'any 2015 s'acomplien els 150 anys del naixement de W. B. Yeats. Una cinquantena d'universitats europees (entre elles la de Barcelona, editora d'*Estudios irlandeses*, revista digital de referència en aquest camp) van decidir celebrar l'aniversari amb una sèrie d'actes, entre ells la traducció a tants idiomes europeus com fos possible d'una selecció de poemes, drames i assaigs de l'escriptor. Un projecte, com van dir ells mateixos, «euro-open».

Van rebre unes 300 respostes. Un jurat per a cada llengua format per un expert en literatura irlandesa i un altre en traducció van seleccionar 90 versions de 32 poemes, que han estat publicats per la universitat flamenca de Lovaina amb el títol de *Yeats Reborn*; i 181 poemes més, sis drames, sis assaigs i els comentaris fets pels mateixos traductors, a més de fotos i d'audiovisuals de representacions, especialment les més innovadores, que apareixen al web <http://www.yeatsreborn.eu>.

Les traduccions del llibre són en les següents llengües: alemany, català, castellà, croat, finès, francès, gaèlic, gallec, grec, hebreu, holandès, hongarès, italià, letó, noruec, polonès, portuguès, romanès, rus, turc, txec i suec. Les versions més nombroses són les hongareses (on es veu que hi ha una curiosa identificació amb els irlandesos, a qui anomenen «els hongaresos de l'oest»), seguides de les txeques i les catalanes. Com que Yeats creia en la vida després de la mort,estic segur que això li ha d'haver alegrat la festa.

No és pas que no hagués estat ja traduït àmpliament, i per grans traductors: Eugenio Montale, Pierre Leyris, Czesław Miłosz i fins pel primer president de Senegal, Leopold Senghor. En català tenim una dotzena de poemes traduïts per Marià Manent i trenta-quatre per l'altre Marià, l'eivissenc Villangómez. També els drames yeatsians, especialment els de caire més nacionalista, van aparèixer molt aviat: *The Countess Cathleen* en polonès el 1904, i després en croat i hongarès, com *Cathleen ni Houlihan* també en català i gallec a la dècada de 1920. Als països sota el règim soviètic va ser silenciada fins a la *glasnost*, el 1985.

La varietat de llengües centrades en un mateix tema és una ocasió estupenda per a la reflexió i per a l'enriquiment mutu. Em limito ara a reproduir les consideracions que m'han semblat més il·lustratives, recollides per l'editora Hedwig Schwall a la seva introducció.

Seguint l'esquema de Francis Jones a l'*Oxford Handbook of Translation* (2011), segons els qual hi ha tres tipus bàsics de traducció poètica: la literal, l'adaptació i la recreació, trobem, per exemple, un professor hongarès que proposa als alumnes de fer una traducció literal per

tal de marcar la diferència amb l'hongarès, i els proposa «to use Latin cognates of the English originals even where a Hungarian transliteration or equivalent may be suggested». Ho fa, diu, per crear «alienness» i, d'aquesta manera, «to take the reader to the foreign country via translation». Hi ha d'haver gent per a tot. Potser simplement traduir els resultava avorrit.

Com a exemple d'adaptació, una altra hongaresa prefereix traduir «alone in the bee-loud glade» amb l'equivalent hongarès de «the meadow is humming only for me», que li sembla més «harmonios». Adaptar és, és clar, ficar-se en un pou sense fons.

Finalment, la recreació, que és (si més no per a mi) del que es tracta. Com diu Schwall, ha de ser alhora «faithful and free» o, en paraules de Yeats, «a matter of chance and choice».

Pel que fa als tres nivells que proposava Ezra Pound: el musical, l'imaginari i el conceptual, trobo interessants algunes de les observacions dels traductors, sobretot pel que fa a aquelles llengües que ens són més desconegudes. Els traductors parlen de les dificultats de la seva tasca. Per exemple:

- que, a diferència de l'anglès, que (com el català) és predominantment iàmbic, el croat és trocaic (com el nostre llenguatge de jocs infantils).
- que, en txec, el llenguatge poètic és tan diferent del llenguatge comú, i que està tan fixat, que canviar-hi un mot de context resulta problemàtic.
- que les traduccions hongareses tendeixen a sacrificar el sentit a la musicalitat. I que, essent l'hongarès una llengua aglutinativa, necessita unes vint síl·labes per traduir un decasíl·lab.
- el romanès, en canvi, té l'avantatge que permet unir dos o més mots en un de més breu, semblant, crec, a com ho fan col·loquialment l'anglès (*give them – give'em*) o el català (*donar-los – dona'ls*).

Per no cansar el lector amb més exemples (la introducció n'és plena), passo a donar la meua impressió sobre les traduccions. Deixo de banda, naturalment, les meves i les d'aquelles llengües de les que no en sé ni un borrall. La primera impressió és per l'excel·lent qualitat, en general, de les holandeses i romaneses: el ritme, la precisió del llenguatge, les rimes gens forçades. La qualitat es nota de seguida.

I will arise now, and go to Innisfree. («The Lake Isle of Innisfree»)
Ik wil nu opstaan en gaan, en gaan naar Innisfree.

I am content to live it all again («A Dialogue of Self and Soul»)
Ma multumesc sâ retrâiesă totul

També les traduccions italianes, portugueses i gallegues sonen força bé:

Who dreamed that beauty passes like a dream? («The Rose of the World»)
Chi mai sognò che la bellezza passa come un sogno?

When you are old and grey and full of sleep («When You are Old»)
 Quando fores grisalla, e velha e ensonada

The broken wall, the burning roof and tower
 And Agammenon dead. («Leda and the Swan»)
 a muralla fendida, torre e tellado en lapas
 e Agamenón morto.

Les traduccions alemanyes —diria— es limiten a complir, sense amoïnar-s'hi gaire. En canvi (preferiria no haver de dir-ho), què passa amb les franceses, castellanes i catalanes? Una traducció castellana ja comença canviant incomprendiblement el títol del poema: «The Stolen Child» per «Inocencia perdida» (?). No parlem de l'absència de cap interès per imitar el ritme ni per la precisió. Semblaria que n'hi ha prou amb saber una mica d'anglès; però ni això:

«In one another's arms» no vol dir «del brazo»

Ni:

«a coat upon a stick» no és «abrigo con un bastón»

No sé si serveix de consol que les traduccions franceses caiguin en errors semblants:

«ignorant good-will» – «insouciant ardeur» (?)
 «Labour is blossoming» – «la labeur se libère» (?)

fins arribar a l'absurd:

«We had fed the hearts on fantasies,
 The heart's grown brutal from the fare» («The Stare's Nest by my
 Window»)
 «Nous avons nourri le coeur de chimères,
 Le coeur à force de nourriture s'est endurci» (!)

I en català? Em sap molt de greu el malentès de qui diu que s'ha volgut inspirar en models vuitcentistes, cosa que l'ha portat a escriure, per exemple: «tallí i pelí una vara d'avellaner / i una baia al fil enganxí».

Estem parlant de traduccions fetes, algunes, per professionals de la traducció, i d'altres, per estudiants. No és el mateix, d'acord. Però són estudiants de Facultats i de Màsters de Traducció. Crec que hi ha coses que ens obliguen a posar en qüestió l'ensenyament del llenguatge en tot el nostre sistema educatiu. Es tracta del seu ús més bàsic, el fonament de l'edifici social. La celebració yeatsiana ens podria servir per reflexionar-hi una mica.